

FORMULARZ KWERENDY INSTYTUCJI MUZEALNYCH

Projekt „Muzea w polskiej kulturze pamięci (do 1918 r.): wczesne instytucje muzealne wobec muzeologii cyfrowej”

finansowany ze środków Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w Ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki 2015.

INFORMACJE OGÓLNE:

Lokalizacja: Miejscowość/ Region / Kraj

Warszawa/ Mazowsze/ Polska

Tytuł/pełna nazwa instytucji:

Biblioteka Załuskich

Typ instytucji: muzeum publiczne, zbiory muzealne instytucji lub organizacji (biblioteka, towarzystwo naukowe), kolekcja prywatna

Założenie protomuzealne

Opis instytucji/skrócony (wg wzoru: typ instytucji, charakter zbiorów):

Otwarta w 1747 r. biblioteka publiczna w Warszawie, pierwsza na ziemiach Rzeczypospolitej i jedna z pierwszych i największa w Europie XVIII w.; ufundowana przez braci Załuskich, biskupa Józefa Andrzeja i biskupa Andrzeja Stanisława. W założeniach miała gromadzić, katalogować i udostępniać możliwie pełny zasób narodowego piśmiennictwa – ogółem 400 tysięcy tomów, 20 tysięcy rękopisów i 40 tysięcy rycin. Posiadała też zbiory historii naturalnej, numizmatów i medali, map, przyrządów naukowych, grafiki oraz malarstwa i rzeźby, w tym przede wszystkim portretów. Po upadku insurekcji kościuszkowskiej na osobisty rozkaz Katarzyny II skonfiskowana i wywieziona do Petersburga (w 1814 r. na podstawie jej zbiorów powstała Cesarska Biblioteka Publiczna); zbiory te zostały częściowo zwrócone na mocy Traktatu Ryskiego w l. 1921-1934.

Daty działalności / zakres czasowy:

1747-1795

Typ instytucji w relacji wobec pamięci

mnemoniczna

Rodzaj pamięci

powszechna; narodowa/ polska

Obszar pamięci/ nośnik pamięci/ rodzaj zbiorów

obszar artystyczny/ malarstwo, rzeźba, rysunek, grafika; obszar historyczny/
numizmaty; obszar naturalny; obszar cywilizacji technicznej/ obserwatorium
astronomiczne

DANE INSTYTUCJI :

	OBECNIE	DAWNIEJ
ADRES / SIEDZIBA DANE ADMINISTRACYJNE – województwo/powiat/gmina/ulica/ nr działki, zmiany siedzib (daty); REGION HISTORYCZNY	Nie istnieje	Pałac Daniłowiczowski zw. potem Dom pod Królami (ob. Warszawa, ul. Daniłowiczowska, róg Hipotecznej)
DANE KONTAKTOWE TELEFON / EMAIL/ WWW	XXX	XXX
GODZINY OTWARCIA	XXX	wtorki i czwartki 8—12 oraz 15—19 (zimną do 17)
DYREKTORZY	XXX	
ZARZĄDCA	XXX	

Budynek muzealny (przekształcenia/nowo wybudowany/zaadoptowany)	XXX	1621 pałac wzniesiony dla podskarbiego wielkiego koronnego Mikołaja Daniłowicza. 1736-1747 przebudowa celem adaptacji na bibliotekę publiczną Załuskich (w l. 60 XVIII dobudowa skrzydeł bocznych). 1807 pożar 1821 odbudowa wg planów K. Gallego na kamienicę mieszkalną; zniszczony w czasie II wojny światowej, odbudowany 1960-1962 (K. Jakimowicz, J. Hołociński, L. Nowakowski).

INFORMACJE HISTORYCZNE:

Zmiany w nazwach:

Biblioteka Załuskich, Biblioteka Publiczna Rzeczypospolitej, Biblioteka Publiczna Załuskich

Misja muzeum/ założenia kolekcjonerskie/ cele działalności

Biblioteka miała stać się ośrodkiem życia literackiego i naukowego w Rzeczypospolitej, z czym związana była promocja uczonych i badaczy, rozwijanie kontaktów naukowych (w kraju i zagranicą; organizowano tu konkursy naukowe i literackie, towarzystwa czytelnicza, posiedzenia naukowe, aukcje druków i publikacji, działalność edytorska

Zakres terytorialny (zawarty w misji muzeum)

Obszar Rzeczypospolitej

Założyciele/ właściciele: osoby lub instytucje (podstawowe dane biograficzne lub krótka charakterystyka)

Załuski Andrzej Stanisław (1696-1758) duchowny katolicki, biskup płocki, łucki, chełmiński i krakowski, administrator apostolski diecezji poznańskiej, kanclerz wielki koronny, opat komendatoryjny czerwiński i paradyski, dziekan pułtuski, prepozyt płocki, kolekcjoner, bibliofil, fundator i współzałożyciel Biblioteki, mecenas nauki i literatury

Załuski Józef Andrzej (1702-1774) duchowny katolicki, biskup kijowski, opat komendatoryjny wąchocki, kaznodzieja, polityk, mecenas nauki i kultury, historyk, pisarz, współzałożyciel Biblioteki

Pracownicy: opiekunowie, dyrektorzy, kustosze, muzeolodzy (podstawowe dane biograficzne, ważniejsze osiągnięcia)

Janocki Jan Daniel (1720-1786) bibliograf, bibliotekarz, prefekt Biblioteki

Koźmiński Jerzy jezuita, bibliotekarz, prefekt Biblioteki

Połocki Ignacy kustosz Biblioteki z ramienia Komisji Edukacji Narodowej (od 1774)

Organizacje związane z muzeum oraz działające przy muzeum (krótka charakterystyka, najważniejsze postaci, historia, datowanie)

Komisja Edukacji Narodowej (właściciel Biblioteki od 1774)

Szczegółowa historia instytucji

1732 projekt udostępnienia zbiorów ogłoszony przez Józefa Andrzeja Załuskiego w tekście pt. *Programma literarium ad bibliophilos, typothetas et bibliopagos tum et quosvis liberalium artium amatores (Program uczonej dla bibliofilów, drukarzy i księgarzy oraz dla wszystkich miłośników sztuk wyzwolonych)*, Warszawa drukarnia Scholarum Piarum 1732, ss. 54.

1734 zbiory umieszczone w klasztorze karmelickim w Warszawie

1738/1739 zbiory przeniesione do Marywili (w l. 1738-1745 własność Andrzeja Stanisława Załuskiego)

1742 zbiory w pałacu Daniłowiczowskim

1774 (9.01) Biblioteka przejęta przez Komisję Edukacji Narodowej

1795-1796 zbiory skonfiskowane na osobisty rozkaz Katarzyny II i wywiezione do Petersburga; w czasie transportu przepadła znaczna część książek i innych obiektów (1814 r. na ich podstawie powstała Cesarska Biblioteka Publiczna)

1821 podczas remontu po pożarze odnaleziono reliefowe popiersia królów polskich eksponowane uprzednio w Bibliotece (1900 umieszczono je na elewacji budynku)

1921-1934 częściowa rewindykacja na mocy polsko-sowieckiego Traktatu Ryskiego

ZBIORY

Charakterystyka zbiorów (wraz z danymi ilościowymi)

Gabinet historii naturalnej: zielniki, minerały
Gabinet numizmatyczny
kartografia: atlasy, mapy, globusy
instrumenty matematyczne
obserwatorium astronomiczne
grafika: 40 tys. rycin (m.in. z biblioteki żółkiewskiej Sobieskich)
malarstwo, rzeźba: portrety, posągi i popiersia królów oraz dostojników
Rzeczypospolitej

„W wieku XIX popiersia i płaskorzeźby z Biblioteki Załuskich trafiły do kolekcji Aleksandra Chodkiewicza, a później stały się własnością Tomasza Zielińskiego. Józef Łepkowski w katalogu pt. *Zbiór śp. T. Zielińskiego*, Warszawa 1860, s. 89, 93—94, podał wiadomość o siedmiu popiersiach i ośmiu medalionach wykonanych z drzewa w czasach stanisławowskich. Były one pomalowane na kolor brązu. Popiersia wyrzeźbił z cisu Jan Konarski. Wraz z postumentami, na których stały, miały one 85 cm wysokości. Na postumentach wryto w języku łacińskim nazwiska przedstawionych. Byli nimi: Jakub Górski (ok. 1525—1585), filozof, profesor i rektor Akademii Krakowskiej, Szymon Syreniusz (ok. 1540—1611), botanik, lekarz, Hieronim Powodowski (ok. 1543—1613), teolog, Filip Kluwer (Cluverius) (1580—1623), geograf, gdańszczanin, Adam Freytag (1608—1650), inżynier wojskowy, lekarz, torunianin, Łukasz Opaliński (1612—1662), pisarz polityczny, moralista, Jan Toński (zm. 1664), matematyk, lekarz, profesor Akademii Krakowskiej. Medaliony wyciął z drzewa Aleksy Pawłowski. Miały one 48 cm średnicy. Jak głosiły złocone napisy, uczonymi, których wyobrażały płaskorzeźby, byli: Stanisław Sokołowski (1537—1593), teolog, profesor Akademii Krakowskiej, Sebastian Petrycy (ok. 1554—1626), filozof, pedagog, lekarz, profesor Akademii Krakowskiej, Wojciech Wijuk Kojatowicz (1609—1677), historyk, kaznodzieja, Bartłomiej Wąsowski (1617—1687), architekt, jezuita, Stanisław Solski (1622—1701), matematyk, jezuita, Franciszek Mesgnien-Meniński (1623—1698), leksykograf, Bartłomiej Dankwart (1629—1699), kaznodzieja, jezuita, Stanisław Lubomirski (1642—1702), pisarz polityczny. [...] Zachowane źródła informują o niektórych sprzętach i przedmiotach, które znajdowały się w gabinecie. Były tu 'różne manuscripta ściągające się do historii o dziejach polskich', trzy szkatułki, z których w dwóch chowano numizmaty, 'puchar z kości słońskiej i niektóre inne antiquitates'. Przy oknie leżały arkusze papieru z czerwonymi liniami. Można domyślać się, że obok okna stał 'stolik do pisania pięknej roboty', przy którym pracował biskup" (J. Kozłowski, [Szkice o dziejach Biblioteki Załuskich](#), Wr. i in.: Ossolineum 1986, s. 108-109).

Obiekty szczególne (o szczególnym znaczeniu symbolicznym, ważne dla nauki lub sztuki, komentowane, słynne)

Strategia pozyskiwania zbiorów

Darczyńcy/Fundatorzy/Sprzedawcy (imiona i nazwiska, charakterystyka przekazanych darów/sprzedanych eksponatów; data)

Ekspedycje naukowe organizowane przez muzeum

WYSTAWY I DZIAŁALNOŚĆ POPULARYZATORSKA:

Wystawy stałe

Ekspozycja o charakterze muzealnym zorganizowana była w Sali bibliotecznej na piętrze pałacu Daniłowiczowskiego: „Na sali stały także gabloty z okazami natury oraz — prawdopodobnie — globusy (chronione od kurzu tekturowymi pokrowcami). Zdobyły czytelnicy liczne miedzioryty, popiersia postaci uosabiających różne dziedziny wiedzy, medaliony z wizerunkami uczonych polskich i starożytnych oraz posągi osób zasłużonych dla kraju” (J. Kozłowski, *Szkice o dziejach Biblioteki Załuskich*, Wr. i in.: Ossolineum 1986, s. 108).

„Dziedziniec Biblioteki Załuskich zamykała tzw. wielka galeria o długości 32,7, a szerokości 5,3 m; miała ona osiem okien od strony dziedzińca. Do wielkiej galerii można było wejść zarówno od strony dziedzińca, jak i z dwóch wież alkierzowych. Obaj bracia traktowali galerię jako odrębną i równorzędną część budynku; mówili oni o ‘bibliotece i galerii’. Jest prawdopodobne, że to właśnie w wielkiej galerii przedstawiali zwiedzającym obraz dziejów Rzeczypospolitej. Historię jej obrazowały popiersia królów i dostojników” (J. Kozłowski, s. 110).

Wystawy czasowe

XXX

Katalogi zbiorów i wystaw oraz przewodniki

Inne publikacje (wydawane przez instytucję)

„Biblioteka była warsztatem prac naukowych i literackich. Z inicjatywy, na podstawie księgozbioru lub dzięki pomocy finansowej braci Załuskich opublikowano przeszło 130 książek, głównie z historii piśmiennictwa, historii Polski, historii Kościoła, prawa, genealogii i heraldyki”

(https://pl.wikipedia.org/wiki/Biblioteka_Za%C5%82uskich; dostęp:

23.09.2017), ponadto publikowano tu m.in. czasopisma „Warschauer Bibliothek” (1753-1755) i „Polnischer Buechersaal” (1756)

Współpraca instytucjonalna (muzea, uczelnie, towarzystwa, administracja itd.)

Zasięg działalności (informacje o miejscu pochodzenia zwiedzających, komentatorów, autorów relacji itd.)

(kontakty naukowe Załuskich): Londyn, Paryż, Wersal, Saint-Cyr, Châlons-sur-Marne, Dijon, Lyon, Reims, Nancy, Luneville, Saverne, Strassburg, Genewa, Bruksela, Haga, Lejda, Rotterdam, Amsterdam, Mechelen, Kolonia, Getynga, Trewir, Frankfurt a.M., Mannheim, Würzburg, Monachium, Augsburg, Norymberga, Gotha, Erfurt, Jena, Halle, Lipsk, Drezno, Wittenberga, Berlin, Hamburg, Gryfia, Szczecin, Gdańsk, Wrocław, Kijów, Duchnov, Praga, Ołomuniec, Pasawa, Linz, Wiedeń, Mediolan, Brescia, Padwa, Wenecja, Bolonia, Florencja, Rzym, Neapol, Kopenhaga, Królewiec, Uppsala, Petersburg

Zwiedzający (charakterystyka statystyczna, ważniejsze osobistości)

Współczesne teksty podkreślają małą frekwencję w Bibliotece, to samo wynika z zachowanych dokumentów. Korzystający ze zbiorów rekrutowali się głównie z duchowieństwa. Osobistości: Bohomolec Franciszek, Bernoulli Johann, Dogiel Maciej, Jabłonowski Józef Aleksander, Konarski Stanisław, Lengnich Gotfryd, Minasowicz Józef, Mizler de Kolof Lonrenz, Naruszewicz Adam, Niesiecki Kasper, Sapieha Jan Fryderyk, Czacki Tadeusz, Gołębiowski Łukasz, Juszyński Hieronim, Lelewel Joachim, Linde Samuel Bogumił, Nax Ferdynand, Ossoliński Józef Maksymilian, Vogel Zygmunt

ŹRÓDŁA:

Bibliografia

-
- E. Chwalewik, *Losy zbiorów polskich w Rosyjskiej Bibliotece Publicznej w Leningradzie*, Warszawa 1926
- E. Kuntze, *Układy o zwrot Biblioteki Załuskich*, Lwów 1930.
- M. Łodyński, *Z dziejów „Biblioteki Rzeczypospolitej Załuskich zwanej” w l. 1785-94*, Warszawa 1935
- P. Bańkowski, *Ze studiów nad rękopisami byłej cesarskiej biblioteki publicznej w Petersburgu* Nakładem „Przeglądu Bibliotecznego”, Kraków 1937
- *Polska stanisławowska w oczach cudzoziemców*. Oprac. i wstępem poprzedził W. Zawadzki, t. I—II, Warszawa 1963.
- J. Mayer, *Zalusiana w „Bibliothèque Germanique” (Amsterdam 1729—1741) i w „Nouvelle Bibliothèque Germanique” (Amsterdam 1746—1760)*, „Roczniki Biblioteczne” 1970, z. 1/2.
- J. Kozłowski, *Szkice o dziejach Biblioteki Załuskich*, Wr. i in.: Ossolineum 1986
- T. Zarzębski, *Biblioteka Rzeczypospolitej Załuskich zwana (Fakty z dziejów)*, „Rocznik Bibl. Nar.” 27/28:1991/92
- J. Kozłowski, *Źródła do rekonstrukcji Biblioteki Załuskich, Z badań nad polskimi księgozbiorami historycznymi*, 15(1993)
- S. Roszak, *Środowisko intelektualne i artystyczne Warszawy w połowie XVIII w. Między kulturą Sarmatyzmu a Oświecenia*, Toruń 1997
- *Pamiętki dziejów Biblioteki Załuskich*, opr. J. Płaza i B. Sajna, Biblioteka Narodowa, Warszawa 1997
- P. Gancarczyk, J. Guzy-Pasiak, *Odnaleziony rękopis ze zbiorów Biblioteki Załuskich, "Cenne, bezcenne, utracone"*, 2008, nr 1, s. 22-23. J. Kozłowski, *Biblioteka Załuskich w dwunastu odstępach*, „Roczniki Biblioteki Narodowej” 33 (2001)
- *Bracia Załuscy. Ich epoka i dzieło*, Zbiór studiów pod red. D. Dukwicz, Biblioteka Narodowa, Warszawa 2011.

Archiwa / zespoły archiwalne / źródła / inwentarze / księgi gości

Netografia (www)

Biblioteka Załuskich, Wikipedia

(https://pl.wikipedia.org/wiki/Biblioteka_Za%C5%82uskich; dostęp: 23.09.2017).

Zasoby ikonograficzne (opis, lokalizacja)

Ciekawe cytaty

UWAGI:

OPRACOWANIE:

Autor opracowania:

Tomasz F. de Rosset

Data sporządzenia karty:

Wyjazdy studyjne w celu wykonania karty, daty:

METADANE* (wypełnia redaktor/moderator portalu)

TYTUŁ (Miejscowość-nazwa instytucji)	
LOKALIZACJA GPS	
KLASYFIKACJE	
DATA UTWORZENIA	
AUTOR WPISU/REDAKTOR/KOREKTOR	
RELACJE	
TAGI	
SYGNATURA	
PRAWA / LICENCJE	